

Samuli Korkalainen

Voglerin Hoosiannan vakiintuminen adventin suosikkilauluksi 1800-luvun Suomessa ja Inkerinmaalla

ABSTRAKTI / ABSTRACT

Saksalaisen Georg Joseph Voglerin 1700-luvun lopun Tukholmassa säveltämän Hoosianna-hymnin suosion vuoksi ensimmäinen adventtisunnuntai on tänäkin päivänä yksi suosituimpia juhlapäiviä Suomessa. Alun perin palmusunnuntain kuorolauluksi tarkoitettu sävellys vakiintui 1800-luvulla Ruotsissa, Suomessa ja Inkerinmaalla osaksi adventinviettoa. Alkuun sitä esittivät Suomen kirkkoissa koululaiset, mutta vähitellen alettiin varta vasten koota kuoroja sen laulamiseksi. Tapa lähti liikkeelle koulukaupungeista, mutta levisi jo varhain myös ruotsinkieliselle maaseudulle. Vielä 1800-luvulla Hoosianna liittyi myös muihin kirkollisiin juhlatilaisuuksiin, kuten uusien kirkkojen vihkiäisiin. Säätyläiskodeissa sitä esitettiin myös piano- tai huilukappaleena. Suomenkielisille alueille ja Inkerinmaalle Hoosianna alkoi levitä 1870-luvulla. Kansakoulujen yleistyessä se saavutti myös paikan koulujen adventin- ja joulunvietossa. Hoosiannaa alettiin julkaista 1800-luvun jälkipuoliskolla monissa kuorokokoelmissa, moniäänisissä koululaulukirjoissa sekä messusävelmistöjen ja koraalikirjojen lopussa. Vähitellen se yleistyi myös yhteislauluun tarkoitetuissa laulukirjoissa, mutta löysi tiensä virsikirjaan vasta vuonna 1986. Hoosiannan suosiota selittää paljolti sen tarttuva melodia, joka poikkesi voimakkaasti oman aikansa muun jumalanpalvelusmusiikin tyylistä ja ihanteista. Tämän melodian pohjalta muokattiin 1800-luvun aikana myös ainakin kolme ehtoollisjumalanpalveluksen Pyhä-hymnin sävelmää, joista Fredrik August Ebrströmin tekemä oli käytössä vuoteen 2000 asti.

Georg Joseph Vogler's Hosanna from late-eighteenth-century Stockholm is the reason why the First Advent Sunday is one of the most popular Sundays in Finland. Hosanna, originally a choral song for Palm Sunday, became established in nineteenth-century Sweden, Finland, and Ingria as part of the celebration of Advent. At first, it was performed by schoolchildren, but gradually choirs began to be assembled to sing it. The tradition started in the school towns and spread to the countryside. Hosanna was also performed in other celebrations, such as the inaugurations of new churches, and as an instrumental piece. It gained an irreplaceable place in the Advent and Christmas celebrations of primary schools. Hosanna began to be published in many choral collections, school songbooks, collections of liturgical melodies, and chorale books. Gradually, it also became common in songbooks intended for community singing but

did not find its way into the Hymnal until in 1986. Hosanna's popularity is predominantly explained by its catchy melody, which strongly differed from the style and ideals of liturgical music of its own time. Based on this melody, during the nineteenth century, at least three melodies of the Sanctus for the Communion Service were formed.

Hoosianna, Vogler, Georg Joseph, 1800-luku, Suomi, Inkerinmaa, kirkkomusiikki, kuoromusiikki, jumalanpalvelus, hengelliset laulut, kansakoulu

Samuli Korkalainen, Taideyliopisto, samuli.korkalainen@uniarts.fi

Ensimmäisenä adventtisunnuntaina 2022 Helsingin Paavalinkirkosta televisioitu Jouluradion 20-vuotisjuhlahumalanpalvelus alkoi sambakulkueella. Värikkäisiin vaatteisiin pukeutuneet tanssijat sambasivat pitkin kirkon keskikäytävää säestyksensä Tuure Kilpeläisen ja Kaihon Karavaanin sovitus Hoosiannasta¹. Jouluradio on vuodesta 2012 lähtien tilannut joka jouluksi uuden version Hoosiannasta ja Kilpeläisen sovitus oli vuodelta 2017. Jumalanpalveluksen lopuksi kuultiin myös Metropolia-ammattikorkeakoulun musiikinopiskelijoiden tekemä kyseisen vuoden versio. Näiden lisäksi Hoosianna laulettiin perinteisenä urkusäestyksellisenä yhteisvirtenä, johon johdatti Richard Faltinin 1800-luvun lopulla säveltämä, ikoniseksi muodostunut alkusoitto. Hoosiannan suosioista ja merkityksestä kertoo samassa jumalanpalveluksessa toteutetun kolmen version lisäksi sambakulkueen synnyttämät reaktiot: osa oli riemuissaan, osa järkyttyneitä. Vaikka keskustelu käsitteikin lähinnä samban ja paljastavien asujen sopivuutta kirkkoon, oli moni pahoittanut mielensä myös Hoosiannan ”häpäisemisestä”.² Paavalin seurakunnan kirkkoherra Kari Kanala puolusti *Ilta-Sanomissa* ratkaisua juhlan iloisella luonteella, sillä Hoosianna liittyy hänen mukaansa iloon. ”Miksi vain urkujen soitto olisi pyhää?” kysyi Kanala ja jatkoi: ”Samba voi yhtä hyvin olla pyhää ja puhutella eri ihmisiä eri tavoin. Hoosianna soikoon eri sovituksiin.”³

Ensimmäinen adventtisunnuntai on Suomen evankelis-luterilaisen kirkon viimeisimmän, vuonna 2019 tehdyn kirkossa käyntiä selvittävän tutkimuksen perusteella edelleen kirkkovuoden kolmanneksi suosituin juhlapyhä.⁴ Synä suosioon pidetään juuri Hoosianna-hymniä.⁵ Esimerkiksi piispa Eero Huovisen mukaan, kun ”ihmiset menevät ensimmäisenä adventtina kirkkoon, he sanovat: mennään laulamaan Hoosiannaa”.⁶ Tilasto ei kerro kuitenkaan koko totuutta hymnin suosiosta, sillä moni osallistuu adventtina jumalanpalvelukseen myös radion, television tai verkkolähetysten kautta. Lisäksi seurakunnissa järjestetään adventin aikana kirkkotilaisuuksia lapsi- ja nuorisoryhmille. Hoosiannaa lauletaan myös hoitokodeissa ja sairaaloissa, kouluissa ja päiväkodeissa. Eero Huovisen sanoin: ”Hoosianna-virsi on siitä erikoinen hymni, että se sykkähdyttää uudelleen ja uudelleen. Laulun hurmaavuuden takana ovat kokemukset kaukaa lapsuudesta, koulujen juhlista, omista kotikirkkoista. Vaikka vuodet kuluvat, Hoosianna säilyy mielissä rakkaana vireenä.”⁷

Tutkimustehtävä ja teoreettinen viitekehys

Tässä artikkelissa selvitan, kuinka Georg Joseph Voglerin säveltämä Hoosianna-hymni vakiintui 1800-luvun Suomessa ja Inkerinmaalla osaksi ensimmäisen adventtisunnuntain viettoa. Tarkastelen Hoosiannan käyttöä myös muissa yhteyksissä, sen esiintymistä nuottijulkaisuissa ja laulukirjoissa sekä

yleisön suhtautumista siihen. Tutkimusotteeni on reseptiohistoriallinen. Kyseinen tutkimussuuntaus keskittyy taideteosten ja kulttuurituotteiden vastaanottoon eli niiden kokemiseen ja tulkitsemiseen eri aikojen muuttuvissa konteksteissa.⁸ Perehdyn Hoosiannalle 1800-luvulla annettuihin merkityksiin ja tulkintoihin sekä niiden pohjalta syntyneen adventtiperinteen vakiintumiseen ja musiikillisiin toteutustapoihin. Vaikka esittelen myös säveltäjän alkuperäisiä tulkintoja teoksestaan, kohdistuu päähuomio artikkelissani Hoosiannan käyttäjiin ja tulkitsijoihin.

Musiikin reseptiohistorialle tyypilliseen tapaan pääasiallisina lähteinäni ovat 1800-luvulla ilmestyneet sanomalehdet sekä kyseisen vuosisadan Suomesta säilyneet käsin kirjoitetut ja painetut koraalikirjat ja messusävelmistöt. Olen tietoinen reseptiohistoriallisen näkökulman rajoista, jotka liittyvät ennen kaikkea tutkimusmateriaaliin. Koska käytössäni on vain painettuja julkaisuja, jää kuva Hoosiannan vastaanotosta siinä mielessä kapeaksi, että ”rahvaan” reaktioita ei ole juurikaan kirjattu historiallisiin dokumentteihin ja yksittäisten riviseurakuntalaisten kokemukset Hoosiannan esityksistä jäävät siis väistämättä pimentoon.⁹ Tällä tutkimusotteella saavutetaan kuitenkin riittävä ymmärrys Hoosiannan leviämisestä ja vakiintumisesta ensimmäiseen adventtiin.

Hoosiannan vaiheita 1800-luvun Suomessa ovat tutkimuksissaan sivunneet muiden muassa Fabian Dahlström, Reijo Pajamo ja Seppo Suokunnas.¹⁰ Tutkimani aiheen päälinjat ovat siis olleet jo käsitelty aiemmassakin tutkimuksessa. Tässä artikkelissa käytän kuitenkin aiempaa laajempaa lähdemateriaalia, korjaan ja tarkennan yksityiskohtia ja sisällytän käsittelyyn myös Inkerinmaan. Analyysini kautta luon reseptioon perustuvan tulkinnan Hoosiannan vakiintumisesta. Harva kirkkomusiikkiteos pääsee yhteiskunnalliselta ja kulttuuriselta merkitykseltään vastaavaan asemaan, minkä vuoksi Hoosianna ansaitsee oman tieteellisen artikkelinsa.

Sanalla hymni voidaan viitata tiettyinä aikoina tuotettuihin teksteihin tai sävelmiin, joilla on omanlainen rakenteensa, mittansa ja käyttötarkoituksensa. Kutsumalla Hoosiannaa tässä artikkelissa hymniksi viittaa yksinkertaisesti sen luonteeseen juhlallisena uskonnollisena lauluna, joka sisältää kiitosta ja ylistystä.¹¹

Hoosiannan ensimmäiset esitykset

Hoosiannan sävelsi saksalainen säveltäjä, urkuri, musiikin teoreetikko ja pedagogi Georg Joseph Vogler (1749–1814), joka työskenteli vuosina 1786–1799 Ruotsissa. Vogler oli myös roomalaiskatolinen pappi, minkä takia hänestä usein käytettiin nimitystä ”abbé Vogler”. Würzburgissa syntynyt Vogler opiskeli musiikkia ja teologiaa Italiassa vuosina 1773–1775 ja avasi sen jälkeen musiikkikoulun Mannheimiin. Tämän lisäksi hänestä tuli vaaliruhtinaan hovin toinen kapellimestari vuonna 1777 ja ensimmäinen kapellimestari vuonna 1784. Ruotsin kuningas Kustaa III (1746–1792) kutsui Voglerin Tukholman hoviin musiikinjohtajaksi vuonna 1786. Hän toimi Tukholmassa vuoteen 1799 asti, tosin matkustellen välillä Venäjällä, Englannissa, Saksassa ja jopa Kreikassa ja Pohjois-Afrikassa. Tukholman jälkeen Vogler työskenteli lyhyen aikaa Kööpenhaminassa ja Wienissä, kunnes palasi vuonna 1807 Saksaan, jossa hän toimi elämänsä loppuajan Darmstadtissa kapellimestarina ja perustamansa musiikkikoulun johtajana.¹²

Tukholmassa toimiessaan Vogler järjesti urkukonsertteja kerätäkseen varoja hyväntekeväisyyteen, usein otsikolla ”Concert Spirituel”. Verrattuna kaupungissa aiemmin järjestettyihin konsertteihin ne olivat askel avoimemman konserttimuodon suuntaan.¹³ Voglerin urkukonserteissa oli aina mukana myös muita esiintyjä: kuoroja, orkestereita ja soitinyhtyeitä tai soololaulajia ja -soittajia. Tällainen ”sekakonsertti” oli vakiintunut normiksi koko Euroopassa 1700-luvun jälkipuoliskolla.¹⁴ Otsikko

”Concert Spirituel” taas osoittaa Voglerin omaksuneen vallitsevan romanttisen filosofian ajatuksen moraalista ja intellektuaalisesta kehittymisestä ja mielen ylentämisestä sekä niiden mukaisen musiikillisen estetiikan. Musiikin tarkoitus oli herättää tunteita, mikä tarkoitti hengellisen musiikin ja kirkkokonserttien kohdalla pyrkimystä sisäisen yhteyden löytämiseen transsendenssin, Jumalan tai Absoluutin, kanssa sekä sellaisen hartaan ja rukouksellisen ilmapiirin luomista, joka lisää kuulijoissaan siveyttä ja moraalisuutta.¹⁵

Hoosianna esitettiin ensimmäisen kerran kolmantena päivänä toukokuuta 1795 Tukholmassa kuninkaallisen hovikapellin leski- ja oppilaskassan hyväksi järjestetyssä hyväntekeväisyyskonsertissa. Hovikapelli oli kuninkaallisen oopperan orkesteri, joka myös konsertoi runsaasti. Leski- ja oppilaskassa taas oli perustettu vuotta aiemmin Voglerin omasta aloitteesta.¹⁶ Ensiesityksessä teoksen nimenä oli Marche (”marssi”) tempomerkitäänään *larghetto*. Vajaata vuotta myöhemmin, 20. päivänä maaliskuuta 1796 Vogler liitti Hoosiannan osaksi kymmenosaista kuorolle ja uruille sävellettyä ohjelmafantasiaa Kristuksen kärsimyshistoriasta, joka esitettiin Tukholman Pyhän Klaaran kirkossa otsikolla *Flera händelser, utdragne ur vår Herres och Frälsares lidandes Historia*. Hoosianna oli teoksen toisena osana ja sen otsikkona oli *Chorus af Israels barn: Hosianna, Davids Son*. Sitten Vogler sisällytti Hoosiannan usein erillisenä numerona konserttiensa ohjelmistoon.¹⁷

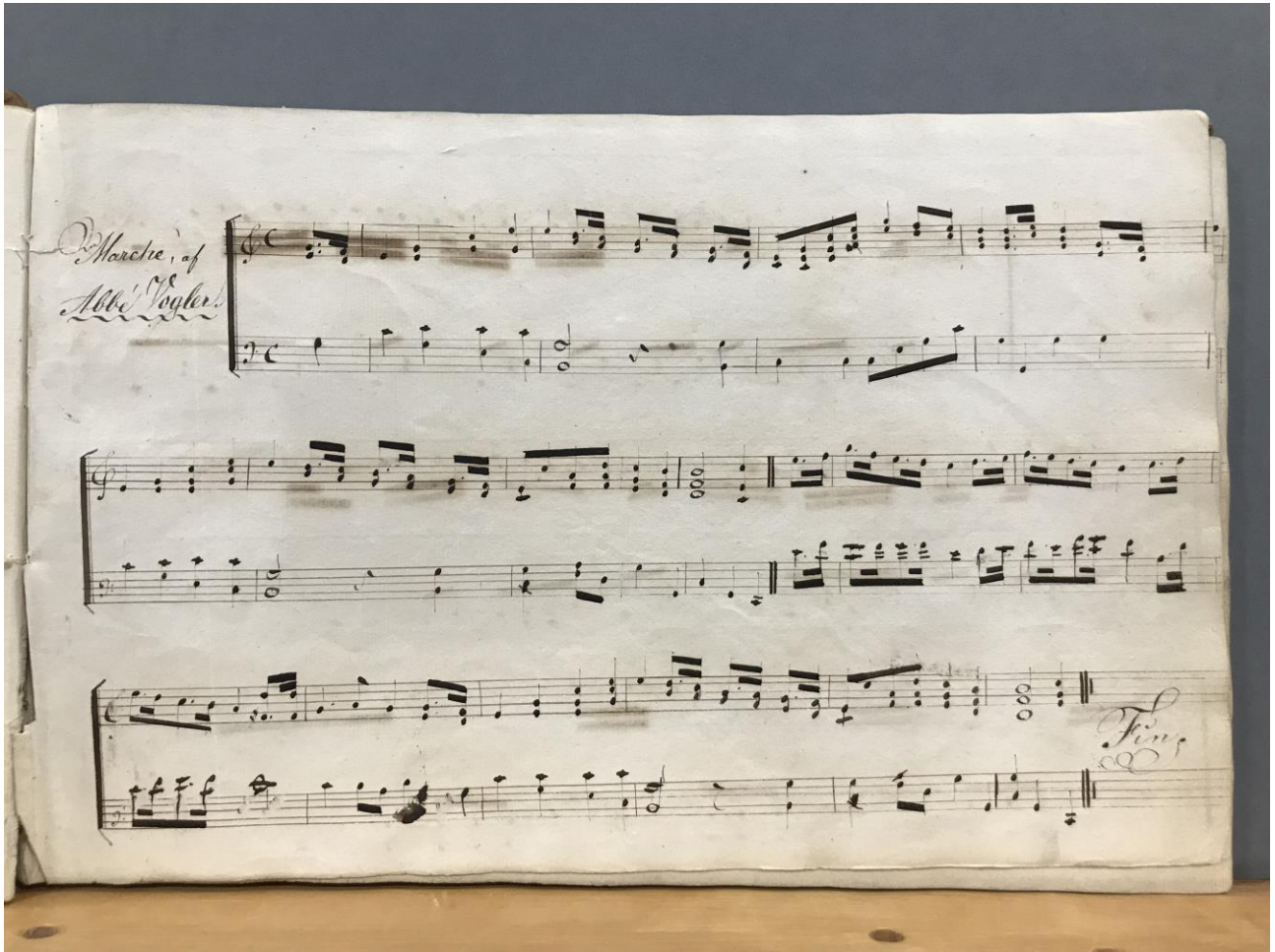
Hoosianna saatettiin kuulla Suomessa hyvin pian. Tukholman hovikapellissa konserttimestarina toiminut Eric Ferling (1733–1808) muutti vuonna 1790 Turkuun juuri perustetun soitannollisen seuran konserttimestariksi ja johtajaksi. Vain satunnaisia konserttiohjelmiä on säilynyt tuolta ajalta, minkä vuoksi lähteet eivät anna kattavaa kuvaa orkesterin ohjelmistosta. Kyseisiä lähteitä läpi käynyt Fabian Dahlström arvelee kuitenkin, että Hoosianna olisi voitu esittää Ferlingin johdolla jo vuonna 1797, jolloin seurassa toimi ajoittain myös sekakuoro.¹⁸ Ensimmäinen varma tieto sen esittämisestä on vuodelta 1807, jolloin tukholmalaiset veljekset Gustaf Adolph (1790–1819) ja Christian Fredrik Ficker (1786–1837) esittivät Hoosiannan huilulla ja oboella Turussa Seipellin salissa 14. päivänä heinäkuuta.¹⁹ Seipellin sali oli yliopiston ylemmän juhlasalin ohella toinen, jossa Turun soitannollinen seura järjesti säännöllisesti konsertteja. Vuodesta 1796 lähtien ulkomaisia muusikoita oli alkanut konsertoida Turussa, usein matkoillaan Tukholman ja Pietarin välillä.²⁰

Seuraava varma tieto Hoosiannan esittämisestä Suomessa on Vaasasta vuodelta 1822, jolloin se kuultiin Piipliaseuran vuosijuhlassa Seurahuoneella.²¹ Tässä vaiheessa Hoosianna oli siis konserteissa ja juhlissa esitetty teos. Tällainen perinne jatkui pitkälti 1800-luvun loppua kohden ensimmäisen adventin Hoosianna-perinteen rinnalla. Hoosianna esitettiin esimerkiksi Porvoon kymnaasin uuden rakennuksen vihkiäisjuhlassa vuonna 1850,²² kristinuskon Suomeen tuleminen 700-vuotisjuhlassa Helsingin Nikolainkirkossa (nykyinen tuomiokirkko) vuonna 1857²³ ja Pohjan kirkon urkujen vihkiäisjuhlassa vuonna 1862.²⁴ Porvoossa oli pitkään tapana, että koululaisista koottu kuoro esitti Hoosiannan tuomiokirkossa jokaisen lukukauden päätteeksi.²⁵ Lisäksi Hoosianna esitettiin usein uusia kirkkoja vihittäessä, ainakin 1863 Vaasassa ja Porissa, ja 1865 Loviisassa.²⁶ Inkerinmaalla Pietarin Suomalainen Lauluseura lauloi sen Slavankan kirkon vihkiäisissä vuonna 1885.²⁷

Ennen Hoosiannan yleistymistä Suomen kirkoissa se tuli tutuksi monissa säätyläiskodeissa soitinmusiikkina. Eero Nallinmaan tutkimusten perusteella se nimittäin löytyy ainakin neljästä 1800-luvun alkupuoliskolla laaditusta käsin kirjoitetusta nuottikokoelmasta. Kansalliskirjastossa on kolme nuottikirjaa, joiden etukannessa on nimikirjaimet F. d. I. M. Kirjat on mahdollisesti omistanut Nauvossa 1792 syntynyt Fredrica de la Myhle. Hoosianna löytyy ensimmäisestä näistä kirjoista, jonka takakannessa on vuosiluku 1812. Sovitus on kuorolle ja uruille tai pianolle, mutta siitä on jäljellä vain loppuosa.²⁸ Kansalliskirjastossa on myös kolme Ida Holmbergille kuulunutta nuottikirjaa, joista toisessa on Marche af Abbé Vogler pianolle.²⁹ Oulussa 1803 syntyneen Samuli Kustaa Berghin nuottikirjassa vuodelta 1823

on March af Abbe Vogler huilulle. Rantasalmella 1796 syntyneelle Germund Fredrik Aminoffille kuuluneesta nuottikirjassa taas otsikkona on Marche af Wogler. Näitä molempia kirjoja säilytetään Sibelius-museossa Turussa.³⁰

Hoosiannaa esitettiin joskus myös torvisoittokunnan numerona. Ensimmäiset Lounais-Afrikan (nykyinen Namibia) Ambomaalle matkanneet suomalaiset lähetysaarnajat olivat opiskelleet lähetysopestossa vaskipuhaltimia ja esittivät torvillaan Hoosiannan saksalaisille kollegoilleen ja englantilaiselle laivahenkilökunnalle laivalla Afrikan rannikon edustalla jouluaamuna 1868. Englantilaisten pyynnöstä se esitettiin uudelleen vielä samana iltana laivan ruokailusalongissa.³¹

Kuva 1. Marche af Abbé Voglerin eli Hoosiannan pianosovitus Suomessa 1800-luvulla käsin kirjoitetusta nuottikirjasta, joka on kuulunut Ida Holmbergille. Lähde: Kansalliskirjasto, Helsinki. Ms. Mus 104: 2.

Hoosiannan vakiintuminen ensimmäiseen adventtiin

Varmaa tietoa Hoosiannan yksittäisistä esityksistä ensimmäisen adventtisunnuntain jumalanpalveluksissa on vasta 1840- ja 1850-luvuilta, mutta perinne oli vakiintunut ainakin Turussa ja Vaasassa jo pari vuosikymmentä aiemmin. Voglerin kaksi teosta, Hoosianna ja Tricordum sisällytettiin diskanttiaanille sovitettuina Turun Akatemian Pohjalaisen osakunnan laulukirjaan (*Sångbok Österbottniska nationen tillhörig*), jota alettiin toimittaa luultavasti 1820-luvulla.³² Tämä voi olla merkki siitä, että koululaiset ja ylioppilaat alkoivat esittää Hoosiannaa Turussa ensimmäisenä adventtina jo tuolloin.

Ensimmäinen varma tieto on vuodelta 1841,³³ mutta vuonna 1851 Hoosiannan laulamista kuvaillaan ”kauniiksi ja sielua kohottavaksi perinteeksi” (*en wacker och själslyftande plägsed*), joka on jatkunut jo vuosien ajan.³⁴ Vaasassa ensimmäinen varma tieto Hoosiannan laumisesta ensimmäisenä adventtina on vuodelta 1851, jolloin reaalikoulun oppilaat esittivät sen seurakunnan kanttorin johdolla.³⁵ Perinne oli kuitenkin alkanut siellä jo 1830-luvulla.³⁶ Myös Helsingissä ja Porvoossa perinne alkoi 1800-luvun puolivälin tietämillä.³⁷ Muillakin koulupaikkakunnilla on voinut olla vastaavanlainen perinne, sillä *Åbo Underrättelser* kertoo vuonna 1858, että ”jo kauan aikaa” on ollut tapana niillä alueilla, joissa on isompi oppilaitos, että oppilaat ovat laulaneet kirkossa ensimmäisenä adventtina Hoosiannan ja rukoussunnuntaina Litanian.³⁸

Hoosiannaa alettiin ehkä laulaa ensimmäisenä adventtisunnuntaina myös joissakin maaseudun kirkoissa jo 1800-luvun alkupuoliskolla. Ainakin sovituksia siitä löytyy kolmesta käsin kirjoitetusta koraalikirjasta, jotka olivat todennäköisesti käytössä ruotsinkielisellä maaseudulla. Neliääninen sovitus löytyy Närpiön lukkarin Ferdinand Bergmanin (1824–1876) hallussa olleesta koraalikirjasta, jonka oli luultavasti laatinut hänen niin ikään lukkarina toiminut isänsä Johan Erik Bergman (1776–1840) vuonna 1811.³⁹ Kolmiääninen sovitus löytyy teuvalaisen Juho Suksen (1856–1918) omistamasta koraalikirjasta, jossa on vuosiluku 1875, mutta jonka Reijo Pajamo ajoittaa vuosisadan alkuun ja arvelee senkin olevan Närpiöstä.⁴⁰ Orisbergin ruukin pappina ja opettajana toimineelle Frans Mikael Toppeliukselle (1801–1836) kuuluneesta koraalikirjasta vuodelta 1833 taas on yksiaäninen versio ja muutamaa sivua myöhemmin alttostemma.⁴¹

Ensimmäiset varmat tiedot Hoosiannan laumisesta maaseudulla ensimmäisenä adventtina ovat 1860-luvulta eri puolilta Suomea. Nousiaisissa adventtina 1862 mainitaan, että suurin osa laulajista oli maaseudun väkeä (*bondfolk*).⁴² Seuraavana vuonna Munsalassa opettaja oppilaineen esitti Hoosiannan neliäänisesti.⁴³ Vuonna 1864 se laulettiin Kruunupyssä, mutta *Vasabladet*-lehden mukaan näin oli tehty jo usean vuoden ajan.⁴⁴ Hämeenkyrössä Hoosianna liittyi ensimmäiseen adventtisunnuntaihin 1865, Ilmajoella 1868 ja Mäntsälässä 1869.⁴⁵ Joskus Hoosianna esitettiin myös jouluna, edellä mainitun lähetyssaarnaajien jouluaamun puhallinversion lisäksi esimerkiksi Teerijärvellä jouluaamuna 1883.⁴⁶

Kansakoulujen yleistymisen myötä Hoosiannan laulaminen adventtina kouluissa yleistyi 1800-luvun loppua kohden.⁴⁷ Sen myötä lehdissä alkaa olla runsaasti merkintöjä Hoosiannan laumisesta eri puolilta Suomea, 1870-luvulta lähtien myös suomen kielellä. Vähitellen tavaksi tuli, että Hoosiannaa eivät aina laulaneetkaan koululaiset, vaan sen esittämistä varten koottiin kuoro halukkaista laulajista. Adventin alla 1867 Oskar Pahlman kutsui Vaasassa lehti-ilmoituksella laulajia laulamaan Hoosiannaa kirkossa ja osallistumaan edellisenä iltana harjoituksiin raatihuoneella.⁴⁸ Helsinki taas on esimerkki paikkakunnasta, jossa Hoosiannan laumisesta alkoivat vastata paikalliset korkeatasoiset kuorot. Adventtina 1864 Nikolainkirkossa lauloi Akademiska Sångföreningen yhdessä koululaisnuorison kanssa ja Vanhassakirkossa käsityöläisten lauluseura naisäänillä täydennettynä.⁴⁹ Hoosianna-kuoroja perustettiin eri puolilla Suomea vielä 1900-luvun alkuvuosina. Vähitellen alettiin kokoontua harjoittelemaan myös muuta ohjelmistoa, mikä johti niin kaupungeissa kuin maaseudulla kirkkokuorojen perustamiseen. Hoosiannan suosio kertoo myös siihen osallistuneiden kuorolaisten suuri määrä: esimerkiksi Viipurissa adventtina 1888 Hoosiannan esitti 350-henkinen sekakuoro.⁵⁰

Hoosianna levisi myös Pietarin ja Inkerinmaan suomenkielisiin seurakuntiin. Pietarin Suomalainen Lauluseura lauloi sen Pyhän Marian suomalaisessa kirkossa adventtina 1873.⁵¹ Vuonna 1879 Slavankassa lukkari ja kansakoulunopettaja johtivat koululaisista ja lauluseurasta koostunutta kuoroa, kuten oli ollut tapana jo useamman vuoden ajan.⁵² Valkeasaaren kirkossa Hoosianna sai ensiesityksensä vuonna 1894, jolloin yli 50 lasta lauloi sen yksiaänisesti urkusäestyksellä. *Inkeri*-lehden uutisoidessa tästä mainitaan, että muualla tapa oli jo vakiintunut ja Hoosianna laulettiin yleensä äänissä. Samassa numerossa

kerrotaan myös, että Pietarin Suomalaisen Lauluseuran 80-henkinen sekakuoro lauloi sen Pyhän Marian kirkossa.⁵³ Myös seuraavana vuonna samassa lehdessä kerrotaan Hoosianna-kuoroja olleen monissa seurakunnissa jo vuosien ajan.⁵⁴

On mielenkiintoista, että Hoosianna vakiintui niin Ruotsissa, Suomessa kuin Inkerinmaalla nimenomaan ensimmäiseen adventtiin, sillä Vogler oli sijoittanut sen osaksi Kristuksen kärsimyshistoriaa palmusunnuntaihin. Näinä kahtena juhlapyhänä on keskiajalta lähtien ollut kuitenkin tapana lukea sama evankeliumiteksti. Voglerin Hoosiannan teksti on kansanjoukon huuto suoraan tästä raamatuntekstistä, joka pienin eroin löytyy Uuden testamentin kaikista evankeliumeista (Mt. 21:9, Mk. 11:9–10, Lk. 19:38, Joh. 12:13). Jeesus ratsastaa Jerusalemiin pääsiäisjuhille ja kansanjoukot huutavat hepreankielistä huudahdusta ”Hoosianna”, joka tarkoittaa ”auta, pelasta”. Nimityksellä ”Daavidin Poika” viitataan Jeesukseen, joka Matteuksen evankeliumin mukaan kuului molempien vanhempiensa kautta kuningas Daavidin sukuun (Mt. 1). Monet Jeesukselta apua pyytäneet olivat jo aiemmin käyttäneet hänestä samaa nimitystä (esim. Mt. 9:27, Lk. 18:38). Hoosianna-huutoon on niin evankeliumeissa kuin Voglerin hymnissä lisätty suora lainaus Psalmista 118, joka nykyisen raamatunkäännöksen mukaan kuuluu: ”Siunattu olkoon se, joka tulee Herran nimessä.” (Ps. 118:26)⁵⁵ Tällä tervehdyksellä papit toivottivat lehtimaja- tai pääsiäisjuhlaan saapuneet tervetulleiksi Jerusalemin temppeleihin.⁵⁶ Yhtenä syynä Hoosiannan sijoittumiseen juuri adventtiin voi pitää sitä, että palmusunnuntai osuu keskelle syvintä paastoa, kun taas adventti on sävyltään iloinen ja valoisa. Alun perin Hoosianna-huuto oli kyllä avunpyynnön eikä riemun tai kiitoksen ilmaisu, missä mielessä se sopisi paremmin palmusunnuntaihin, mutta jo Jeesuksen ajan juutalaisuudessa se oli saanut riemullisen messiaanisen tervehdyksen sävyn.⁵⁷

Hoosiannan suosioon vaikutti sen poikkeaminen musiikilliselta tyyliltään voimakkaasti 1800-luvun muusta jumalanpalvelusmusiikista. Romanttisen filosofian estetiikan mukaisesti jumalanpalvelusmusiikin eli luterilaisittain virsien ja messusävelmien toteutuksen piti olla harras, ylevä ja yksinkertainen, mikä johti hitaisiin tempoihin ja tasamittaisiin puolinuotein kulkevaan rytmiin. Koraalien alkuperäisiä rytmikkäitä sävelmämuotoja tai kansan suussa syntyneitä koristeellisia toisintoja vieroksuttiin. Myös Vogler oli yksinkertaisen ja ylevän, tasarytmisen koraalin puolestapuhuja, minkä takia hän itse tuskin olisi hyväksynyt ajatusta Hoosiannan sisällyttämisestä virsikirjaan.⁵⁸

Oman aikansa jumalanpalvelusmusiikin sijasta Hoosianna edustaa ennemminkin tyyppillistä mannheimilaista orkesterimusiikin tyyliä, jonka ihanteet olivat levinneet myös muualle Eurooppaan. Hans Bernskiöldin mukaan Mannheimin orkesterin teki kuuluisaksi tietyt tyylilliset piirteet, kuten ”Mannheimin raketiksi” kutsuttu johdannon teema, joka koostuu alhaalta ylöspäin nousevasta kolmisointukulusta ja luo musiikkiin eteenpäin vievää energiaa. Toinen piirre oli dynaamiset kontrastit voimakkaampien ja hiljaisempien kohtien välillä. Ruotsin musiikki- ja teatterikirjastossa on 1700-luvun lopulta säilynyt käsin kirjoitettuja sovituksia Hoosiannasta. Useita stemmoja puuttuu, mutta sovituksista näkee silti, että Vogler halusi teokseen dynaamisia vaihteluita, jopa *fortesta* suoraan *pianoon*. Huomio kiinnittyy siihen, että säveltäjä halusi Hoosiannan laulettavan suurimmaksi osaksi hiljaa ja ylevästi, ja lisäsi esimerkiksi jälkimmäisen osan aloittavien toistuvien Hoosianna-huutojen alkuun esityserkinnän *dolce* (”kauniisti”). Alun perin ei siis ollut tarkoituksena, että Hoosianna olisi laulettu voimakkaasti ja reippaassa tempossa alusta loppuun, kuten myöhemmin on tullut tavaksi.⁵⁹ On kuitenkin muistettava, että Voglerin hiljaisempi ja sävykkäämpi toteutus oli todennäköisesti tarkoitettu palmusunnuntaihin, kun taas nykyinen voimakas ja riemullinen toteutus on osa adventin perinnettä.

Kuva 2. Marche af Abbe Voglerin eli Hoosiannan diskanttistemma vuodelta 1795. Lähde: Musik- och teaterbiblioteket, Tukholma. KT Kyrkomusik 28.

Kuten on käynyt ilmi, Hoosianna ei ole alun perin seurakunnan yhdessä laulettavaksi tarkoitettu virsi vaan kuoroteos. Ensiesityksessä vuonna 1795 teoksen esittivät todennäköisesti kuoro ja orkesteri, kun taas seuraavan vuoden Kristuksen kärsimyshistoriassa kuoroa säestettiin uruilla. Suomen 1800-luvun lehdissä olevien tietojen perusteella Hoosianna esitettiin yleensä urkusäestyksellä, mutta jos urkuja ei ollut käytettävissä, saattoi säestyksestä vastata puhallinyhtye, kuten Porissa vuonna 1863 ja Loviisassa 1865.⁶⁰ Jos kuoroa ei voitu koota, saatettiin Hoosianna esittää myös soololauluna. Ainakin Valkjärven lukkarilla Bror Berndt Bromsilla (1826–1889) oli 1870-luvulla tapana laulaa se soolona.⁶¹

Hoosiannan suuri suosio johti joskus siihen, että osa niin laulajista kuin kuulijoista poistui kirkosta välittömästi, kun se oli laulettu, eivätkä jääneet jumalanpalveluksen loppuun. Tuntemattomaksi jäänyt kirjoittaja paheksui tällaista *Åbo Underrättelser* -lehdessä adventin 1863 jälkeen: ”Lopuksi pöyristys. Ei ole kaunista, että jotkut niistä, jotka olivat tulleet kirkkoon vain kuulemaan (tai laulamaan) Hoosiannaa, ryntäsivät ulos välittömästi laulun loputtua, häiriten näin jäljellejääneiden hartautta, erityisesti, kun sellainen meluaminen tapahtui keskellä Isä meidän -rukousta. Hoosianna oli nimittäin laulettu saarnan aikana.”⁶²

Vaikka Hoosiannasta tuli hyvin suosittu, eivät kaikki pitäneet siitä. Nimimerkki Metsän ukko kritisoi *Pietarin Viikko-Sanomia* vuonna 1881 siitä, että lehti oli ennen ensimmäistä adventtia ilmoittanut etukäteen Hoosiannan laulamisesta Pyhän Marian kirkossa. Metsän ukon mukaan se ”on niin mitätöin asia, ettei vasta tarvitse palstoissanne ilmoittaa”. Näkemystään hän perusteli sillä, että Hoosianna ei löytynyt tuolloin käytössä olleesta kirkkokäsikirjasta, mutta ennen kaikkea sillä, että ”Hosiannan huonosti laulaminen enemmän häiritsee kuin korottaa hartautta”. Lehden toimittaja ei ollut samaa mieltä vaan lisäsi kirjoitukseen oman vastineensa. Hänen mukaansa Suomessa ”on aina riemuiten sanomalehdissä mainittu” Hoosiannan laulamisesta ja jos se on jostain syystä jäänyt laulamatta, ”niin

owat sanomalehdet siitä mielipahansa lausuneet”.⁶³ Toimittajan mukaan Metsän ukko ”ei tunne musikin ylentävää vaikutusta” ja varoitti julkisuuteen tuodusta laulun tasoa koskevasta moitteesta, että se voi johtaa koko laulun katoamiseen, sillä ”kun laulajille tuollaista kiitosta heidän waiwannäöstään annetaan, niin he owat kernaammin mykkinä”.⁶⁴

Hoosianna nuottijulkaisuissa ja laulukirjoissa

Hoosianna julkaistiin ensimmäisen kerran suomen kielellä vuonna 1871 Erik August Hagforsin (1827–1913) kokoelmassa *Suomalainen lauluseppele*, joka sisälsi sekakuorosovituksia seminaarien, koulujen ja lauluseurojen tarpeisiin. Hagfors oli säveltänyt Hoosiannan alkuun lyhyen fanfaarin, jossa kuorolaiset johdattelevat hymniin toistaen neljään kertaan Hoosianna-huudahduksen.⁶⁵ Tämä Hagforsin fanfaari sisällytettiin sittemmin useisiin eri kokoelmiin ja sitä kuulee edelleen kuoron johdantona seurakunnan laulamaan Hoosiannaan. Fanfaarin luonne on osaltaan voinut vaikuttaa siihen, että Hoosianna on sittemmin alettu laulaa heti alusta vahvalla äänenvoimakkuudella. Hoosianna oli kuitenkin laulettu suomeksi jo ennen Hagforsin julkaisua. Ainakin Ambomalle matkanneet lähetyssaarnaajat kertovat laulaneensa sen suomeksi jo jouluaattona 1868 laivamatkalla yhdessä saksalaisten kollegoiden kanssa vietetyssä hartaudessa.⁶⁶

Jo kolme vuotta myöhemmin, vuonna 1874 Hoosianna oli sekä suomeksi että ruotsiksi Taavi Hahlin (1847–1880) toimittamassa *Koulun koraalikirjassa*.⁶⁷ Tässä kokoelmassa esiintyy ensimmäisen kerran Hoosiannan sävelmästä sittemmin Suomessa vakiintunut versio, jossa molempien puoliskojen viimeisessä fraasissa on yksi nuotti enemmän kuin Voglerin alkuperäisessä ja tänäkin päivänä Ruotsissa käytetyssä sävelmässä. Ruotsissa ”kommer”-sanan ensimmäinen nuotti on neljäsosan mittainen, kun taas Suomessa ”tulee”-sanan ensimmäisellä tavulla on sekstihypyn ylöspäin tekevä kahden kahdeksasosanuotin melisma.

Anton Kuneliuksen (1833–1893) vuodelta 1875 olevassa neliääniselle mieskuorolle sovitetussa kokoelmassa on messusävelmien ja virsien lisäksi Hoosianna, jossa samassa nuottikuvassa on teksti sekä suomeksi että ruotsiksi. Merkilläpantavaa on, että tässä versiossa suomenkielisissä sanoissa ei sävelmän jälkipuoliskolla toisteta Hoosianna-sanaa neljään kertaan peräkkäin, vaan lauletaan: ”Hosianna korkiudessa Hosianna Hosianna”. Lisäksi sävelmä noudattaa Voglerin alkuperäistä muotoa eikä ”suomalaista melismaa” ole mukana.⁶⁸ Kyseinen melisma puuttuu myös Anton Rikströmin (1850–1931) julkaiseman koululaulukirjan *Kolmiäänisiä lauluja* toisesta painoksesta vuodelta 1885 ja Lorenz Nikolai Achtén (1835–1900) koraalikirjasta 1892. Rikströmillä on mukana Hagforsin alkufanfaari, tosin kolmiääniseksi muokattuna.⁶⁹

Vuonna 1889 Hoosianna oli melisman kera O. I. Collianderin (1848–1924) toimittamassa *Koulun Uudessa Koraalikirjassa*, joka sisälsi virsiä ja messun osia neliäänisinä kuorosovituksina.⁷⁰ Vuonna 1896 taas ilmestyi Elise Stenbäckin (1841–1928) toimittama *Koraalikirja. Kotia ja koulua varten*, joka sisälsi 58 virren lisäksi Hoosiannan ja jumalanpalveluksen kaavasta Pyhä-hymnin.⁷¹ Vuonna 1897 ilmestyi Collianderin ja Richardin Faltinin (1835–1918) toimittama uusi versio heidän 1888 julkaisemastaan koraalikirjasta. Nyt samoissa kansissa oli J. A. G. Hymanderin (1831–1896) toimittama messusävelmistö sekä Hoosianna, samassa nuottikuvassa suomeksi ja ruotsiksi.⁷² Käytännössä Hoosianna sisältyi 1800-luvun loppupuolelta lähtien lähes kaikkiin koraalikirjoihin, vaikkei sitä ollutkaan otettu virsikirjaan eikä sitä mainittu kirkkokäsikirjassa. Perinne oli kuitenkin jo vuosisadan taitteessa niin vahva, että Hoosianna kuului itsestään selvänä ensimmäiseen adventtiin ja siksi myös sen nuotit julkaistiin koraalikirjoissa.

Tämä tapa jatkui koko 1900-luvun. Samoin Hoosianna löytyy useista koulujen laulukirjoista 1800-luvun lopulta tähän päivään.

Vaikka Hoosianna tunnettiinkin niin Ruotsissa kuin Suomessa kuorolauluna, sitä alettiin julkaista myös useissa yhteislauluun tarkoitetuissa kokoelmissa kummassakin maassa jo kauan ennen kuin se päätyi virsikirjoihin. Ruotsissa Hoosianna otettiin vuonna 1882 julkaistuun pyhäkoululaulukirjaan *Stockholms söndagskolföreningens sångbok*, baptistien kokoelmaan *Lilla Psalmisten* vuodelta 1910 ja yhteiskristilliseen pyhäkoululaulukirjaan *Svenska söndagskolsångbok* vuonna 1908. *Sionstoner*-laulukirjassa se julkaistiin vuonna 1889 ja sen myötä se löysi tiensä moniin muihin laulukirjoihin. Vuonna 1920 Hoosiannaa ehdotettiin virsikirjan lisävihkoon, mutta ehdotus ei mennyt läpi. Sen sijaan se ilmestyi vuonna 1924 lastenvirsikokoelmassa *Psalmer och sånger för barn* ja nuorille suunnatussa laulukirjassa *Kyrkelig sång*, joka ilmestyi vuonna 1927. Vuonna 1960 Hoosianna oli osana *Kyrkovisor för barn* -kokoelmaa ja pääsi lopulta virsikirjan lisävihkoon vuonna 1976. Vihdoin vuonna 1986 Hoosianna otettiin uuteen Ruotsin kirkon virsikirjaan. Kyseinen virsikirja julkaistiin suomeksi vuonna 2002 ja Hoosiannan suomenkos on sama kuin Suomen kirkon virsikirjassa, mutta nuottikuva vastaa ruotsalaista versiota.⁷³

Suomessa Hoosianna oli Johannes Wilhelm Hirvosen (1850–1883) toimittaman kokoelman *Halleluja! Hengellisiä lauluja* toisessa painoksessa vuodelta 1874. On mielenkiintoista, että Hirvosen pelkät tekstit sisältävässä kokoelmassa Hoosiannan sävelmällä lauletaan myös toinen laulu, otsikolla Halleluja.⁷⁴ Axel Keihänen (1862–1934) alkoi toimittaa *Pyhäkoulun laulukirjaa* vuonna 1892 ja Hoosianna oli heti mukana. Nuottipainoksessa vuodelta 1896 on sama sovitus kuin Hagforsilla, mutta sanat ovat Keihäsen itsensä muokkaamat.⁷⁵ Vuonna 1900 ilmestyivät Suomen Lähetysseuran julkaisemat laulukirjat *Hengellisiä lauluja ja virsiä* sekä *Andliga sånger och psalmer*. Hoosianna oli mukana kummassakin kokoelmassa vuodesta 1903 lähtien, mutta nuottipainoksiin sen yläpuolelle alettiin jossain vaiheessa painaa merkintä: ”Kuorolaulu”.⁷⁶

Myös evankelisen herätysliikkeen *Siionin kanteleen* vuoden 1892 sävelmistön lopussa olivat kokoelman laulujen nuottikuvien jälkeen Collianderin ja Faltinin koraalikirjan lopusta sinne otetut Faltinin säveltämä Hilariuksen kiitosvirsi sekä Hoosianna. Mielenkiintoista on, että tässä kirjassa on sanoista sama versio kuin edellä mainitussa Kuneliuksen sävelmistössä vuodelta 1875.⁷⁷ Hoosiannan suomenkielisissä sanoissa oli siis vaihtelua vielä vuosisadan taitteessa. Hoosianna ei sisällynyt *Siionin kanteleen* ruotsinkieliseen vastineeseen *Sionsharpan*.

Hoosiannan käyttö ei ole Suomessakaan rajoittunut vain luterilaiseen kirkkoon. Suomen Vapaakirkon laulukokoelma *Harpunsäveliä* ilmestyi vuonna 1883 ja Hoosianna oli ensimmäisen kerran mukana kolmannessa painoksessa 1892. Seuraavana vuonna ilmestyneessä neliäänisessä sävelmistössä se oli Hagforsin alkufanfaarin kera. Vuonna 1894 se otettiin myös ruotsinkieliseen *Nya harpotoner* -kokoelmaan.⁷⁸ Vuonna 1917 ilmestyi *Harpunsävelien* uudistettu laitos, jossa Hoosianna oli edelleen mukana.⁷⁹

Hoosiannaa laulettiin myös Pohjois-Amerikassa suomalaisten siirtolaisten keskuudessa ensimmäisenä adventtina, koska seurakunnat käyttivät suomalaista virsikirjaa ja suomalaisia koraalikirjoja, joiden lopussa oli Hoosiannan nuotit. Myös Keihäsen *Pyhäkoulun laulukirja* sekä Lähetysseuran *Hengellisiä lauluja ja virsiä* olivat suosittuja kokoelmia, ja Hoosianna löytyi kummastakin. Ilmeisesti ruotsalaisesta vaikutuksesta Hoosianna ilmestyi englannin kielellä J. Irving Ericksonin (1914–1992) kääntämänä vuonna 1995 Christian Reformed Church in North America -kirkkokunnan julkaisemassa laulukirjassa *Songs for Life*.⁸⁰ Suomalaista perinnettä seuraten englanninkielinen Hoosianna taas on ensimmäinen virsi vuonna 2001 ilmestyneessä *Hymns and Songs of Zion* -kokoelmassa, jonka on julkaissut lestadiolainen kirkkokunta Laestadian Lutheran Church.⁸¹

Tänä päivänä Hoosianna löytyy myös Norjan ja Islannin kirkkojen virsikirjoista, mutta se ei ole saanut vastaavaa suosiota kuin Suomessa ja Ruotsissa. Norjassa Hoosiannasta on tehty myös uudempi versio, jonka on säveltänyt Egil Hovland (1924–2013) vuonna 1977. Nämä kaksi versiota ovat peräkkäin sekä Norjan että Islannin kirkon virsikirjoissa.⁸² Hoosianna on suomalaisen lähetystyön seurauksena edelleen myös Namibian evankelis-luterilaisen kirkon virsikirjassa.⁸³

Hoosiannan muunnelmat

Hoosiannasta tehtiin 1800-luvulla ainakin kolme muunnelmaa, joita käytettiin ehtoollisliturgiassa laulettavana Pyhä-hymninä. Tämä oli siinä mielessä luontevaa, että Pyhä-hymnin sanat ovat yhdistelmä Jesajan kirjassa kuvattua enkelien ylistystä Jumalan valtaistuimen ääressä (Jes. 6:3) ja evankeliumien kuvaamaa kansanjoukon huutoa Jerusalemiin ratsastavalle Jeesukselle.

Pietarin ja Inkerinmaan suomenkieliset seurakunnat eivät 1800-luvulla kuuluneet Suomen evankelis-luterilaiseen kirkkoon vaan olivat yhdessä Baltian luterilaisten ja Venäjän keisarikunnan muiden, yleensä saksalaisperäisten luterilaisten vähemmistöseurakuntien kanssa osa Venäjän evankelis-luterilaista kirkkoa. Tämän kirkon vuoden 1832 kirkkokäsikirjan suomenkielinen käännös ilmestyi 1835 messusävelmistä koostuvan liitteen kera. Kyseisessä nuottiliitteessä on kolme vaihtoehtoa Pyhä-hymnille. Viimeinen niistä on varsin tasaisessa rytmisessä etenevä sävelmä, jonka tekijää ei tunneta, mutta jonka melodiaan on otettu runsaasti vaikutteita Hoosiannasta.⁸⁴

Helsingissä vaikuttanut säveltäjä, laulunopettaja ja urkuri Fredrik August Ehrström (1801–1850) julkaisi vuonna 1837 *Suomalaisen messun*, joka oli ensimmäinen painettu messusävelmistö Suomessa sitten vuoden 1702. Pyhä-hymnille on kaksi vaihtoehtoa, joista ensimmäinen perustuu osittain Pietarissa käytössä olleeseen Hoosianna-vaikutteiseen sävelmään. Ehrström oli asunut Pietarissa vuosina 1828–1829 ja oppinut sävelmän Pyhän Katariinan ruotsalaisessa seurakunnassa.⁸⁵ Ehrströmin Pyhä-hymnin sävelmä on mitä todennäköisimmin hänen itsensä muodostama kolmen eri lähteen pohjalta: sävelmän alku seuraa pietarilaista Hoosianna-muunnelmaa, keskiosa J. C. F. Häffnerin (1759–1833) ja Olof Åhlströmin (1756–1835) Ruotsissa vuonna 1799 julkaiseman messusävelmistön Pyhä-hymniä ja loppuosa Voglerin Hoosiannaa. Kyseinen sävelmä siis liittyy Hoosiannaan sekä suoraan että mutkan kautta. Inkerinmaalla pappina toiminut Johan Vilhelm Murman (1830–1892) muokkasi hiukan Ehrströmin sävelmän kahta kohtaa omaan messusävelmistöönsä vuonna 1856, ja tämä versio oli pienin rytmisin muokkauksin käytössä Suomen evankelis-luterilaisen kirkon messusävelmistöissä vuoteen 2000 asti.⁸⁶ Ehrströmin ja Murmanin messusävelmistöt olivat vain suomeksi, mutta myöhemmissä kaksikielisissä sävelmistöissä kyseiseen Pyhä-hymniin liitettiin myös ruotsinkieliset sanat.

Ehrströmin muodostama Pyhä-hymni oli osa J. A. G. Hynderin toimittamaa messusävelmistöä, joka painettiin samoihin kansiin Collianderin ja Faltinin koraalikirjan kanssa. Niinpä se vakiintui käyttöön useimmissa Suomen seurakunnissa, vaikka sitä ei virallisesti ollutkaan auktorisoitu. Tämä sävelmistö kulkeutui myös lähetysaarnajien mukana Lounais-Afrikkaan, jossa se käännettiin ndongan kielelle. Yhä tänäänkin tuo versio on jossain määrin käytössä Namibiassa. Samaa Hynderin sävelmistöä käytettiin Pohjois-Amerikan suomalaisissa siirtolaisseurakunnissa. Siellä se käännettiin englanniksi vuonna 1935, mutta ilmeisesti englanninkielistä versiota ei kovinkaan paljon käytetty.⁸⁷

Lempäälän lukkarin Gustaf Lindellin (1812–1880) käsin kirjoittamassa koraalikirjassa, jota säilytetään Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistossa, on kaksi versiota Hoosiannasta siten, että sävelmään on sovitettu Pyhä-hymnin sanat. Samalla sävelmän rytmisyys on kadonnut ja laulu etenee pääasiassa puolinuotein. Ensiksi Lindellillä on tästä versiosta sovitus miesäänille ja sen jälkeen

sekakuorolle. Jälkimmäisessä on myös kaksi Lindellin sovittamaa diskanttistemmaa viululle. Sovituksen yhteydessä on merkintä, että se on vuodelta 1855, mutta tekijää ei ole mainittu.⁸⁸ Todennäköisesti sovitus on Lindellin itsensä käsialaa. Valitettavasti ei ole tietoa, käytettiinkö tätä versiota koskaan, sillä Lindellin koraalikirja on laaja ja sisältää paljon myös sellaisia sävelmiä ja sovituksia, joita tuskin on koskaan käytetty.

Yhteenvedo ja Hoosiannan myöhemmät vaiheet

Georg Joseph Voglerin 1700-luvun lopussa säveltämä Hoosianna-hymni löysi hyvin pian ensiesityksensä jälkeen tiensä myös Suomeen. Vaikka säveltäjä oli alun perin tarkoittanut sen palmusunnuntauille, esitettiin Hoosiannaa 1800-luvun Suomessa ja Inkerinmaalla erilaisissa kirkollisissa juhlissa ja ensimmäisen adventtisunnuntain jumalanpalveluksissa. Adventtiperinne vakiintui ensin niille paikkakunnille, joissa oli kouluja, sillä Hoosiannan lauloi yleensä koululaisista koottu kuoro. Vähitellen vuosisadan loppua kohden alettiin myös koota erityisiä kuoroja Hoosiannan laulamista varten. Nämä Hoosianna-kuorot vaikuttivat 1900-luvun taitteessa yleistyneiden kirkkokuorojen perustamiseen. Hoosiannasta tuli myös osa kansakoulujen adventin- ja joulunviettoa.

1800-luvun alkupuoliskolta säilyneet Hoosiannan nuotit ovat kaikki käsin kirjoitetuista nuotti- ja koraalikirjoista. Hoosiannaa alettiin julkaista 1870-luvulta lähtien painetuissa kuorokokoelmissa, koululaulukirjoissa sekä messusävelmistöissä ja koraalikirjoissa. Kuorojen lisäksi myös tavallinen kansa halusi päästä mukaan laulamaan sitä, mistä merkinä voi pitää hymnin sisällyttämistä moniin yhteislauluun tarkoitettuihin laulukirjoihin. Vaikka Hoosiannasta tuli ensimmäisen adventtisunnuntain messun vetonaula, otettiin se suomen- ja ruotsinkielisiin virsikirjoihin vasta vuonna 1986.

Vuosina 1994–1995 yhteispohjoismainen hymnologian alan tutkimusverkosto Nordhymn toteutti kyselytutkimuksen virren roolista pohjoismaisessa yhteiskunnassa ja kulttuurissa. Osana tutkimusta kysyttiin vastaajilta kaikissa Pohjoismaissa myös suosituimpia virsiä. Hoosianna nousi kahdeksannelle sijalle niin suomen- kuin ruotsinkielisten suomalaisten keskuudessa. Karl-Johan Hansson arvelee, että se olisi voinut nousta kymmenen parhaan joukkoon, vaikka sitä ei olisi koskaan sisällytetty viralliseen virsikirjaan. Lisäksi Hansson kiinnittää huomiota siihen, että Hoosianna poikkeaa kaikista muista suosituista virsistä siinä, että sen sanat eivät liity ihmisen elämäntilanteisiin vaan kohdistuvat ainoastaan saapuvan messiaan kunnioittamiseen.⁸⁹ Hoosiannan suosio tuntuu siis yhä selittyvän tarttuvan sävelmän kautta.

Myös Ruotsissa Hoosianna kuuluu edelleen adventinviettoon.⁹⁰ Mainitussa kyselytutkimuksessa se oli jaetulla yhdeksännellä sijalla toisen adventtivrren kanssa. Anna J. Evertsson tuokin esille, että peräti neljä kymmenestä suosituimmasta virrestä Ruotsissa on adventista alkavan joulun ajan virsiä. Juuri joulun aikana monet kirkolliset ja maalliset perinteet sekoittuvat, ja monet haluavat pitäytyä tutuissa perinteisissä joululauluissa ja -virsissä. Tämänkin kyselyn ruotsalaisista vastaajista 28 prosenttia kertoi käyvänsä kirkossa vain juhlapyhinä ja 28 prosenttia noin kerran vuodessa. Yli puolet ei siis ole aktiivisia kirkossakävijöitä vaan suuntaavat sinne ehkäpä juuri adventtina tai jouluna.⁹¹ Tämä selittää osittain Hoosiannan nousemista suosituimpien virsien listoille niin Suomessa kuin Ruotsissa, vaikka se lauletaankin kirkoissa vain kerran vuodessa. Nykyisin olisi vaikea kuvitella Hoosiannaa enää mihinkään muuhun pyhään – niin vankkumaton ensimmäisen adventtisunnuntain suosikkilaulu se on.

- ¹ Hoosianna on virsi 1 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon sekä suomenkielisessä (<https://virsikirja.fi/virsi-1-hoosianna/>) että ruotsinkielisessä virsikirjassa (<https://psalmbok.fi/psalm-1-hosianna/>) ja virsi 361 pohjoissaamenkielisessä virsikirjassa (*Sálmagirji* 1993).
- ² ”Katso: Jouluradio 20 juhla jumalanpalvelus käynnistyi sambakulkueella,” *Jouluradio*, 27.11.2022, <https://www.jouluradio.fi/artikkelit/katso-jouluradio20-juhla-jumalanpalvelus-kaynnistyi-sambakulkueella>. Pauli Juusela, ”Jouluradion Hoosianna yllättää jälleen – adventin valtakunnallisessa televisiojumalanpalveluksessa soi joulumusiikki,” *Kirkko ja Kaupunki*, 25.11.2022, <https://www.kirkkojakaupunki.fi/-/jouluradion-hoosianna-yllattaa-jalleen-adventin-valtakunnallisessa-televisiojumalanpalveluksessa-soi-joulumusiikki>. ”Hoosiannaa samban tahdissa,” *Suomi24*, 27.11.2022 (keskustelun aloitus), <https://keskustelu.suomi24.fi/t/17648998/hoosiannaa-samban-tahdissa>.
- ³ Sara Sairanen, ”Nyt repesi sambaraivo! Ylen adventtijumalanpalveluksen rytminen sambaaminen oli osalle katsojista aivan liikaa,” *Iltä-Sanomat*, 29.11.2022, <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000009233263.html>.
- ⁴ ”Kirkossakäynti kirkkovuoden suosituimpina juhlapyhinä,” Kirkon tutkimuskeskus, 2019, <https://public.tableau.com/app/profile/kirkon.tutkimuskeskus/viz/Juhlapyht/Juhlapyht>.
- ⁵ Ks. esim. Hannu Vapaavuori, ”De mest uppskattade finska psalmerna,” teoksessa *Deilig er jorden. Psalmens roll i nutida nordiskt kultur- och sabbällsliv*, toim. Karl-Johan Hansson, Folke Bohlin & Jørgen Straarup (Turku: Åbo Akademis förlag, 2001), 228–238.
- ⁶ Eero Huovinen, ”1. adventtisunnuntai,” teoksessa *Suuri suomalainen saarnakirja. Toinen vuosikerta*, toim. Matti Poutiainen (Helsinki: Kirjapaja, 2004), 15–18.
- ⁷ Huovinen, ”1. adventtisunnuntai,” 16.
- ⁸ Jukka Sarjala, *Miten tutkia musiikin historiaa? Johdatus näkökulmiin ja menetelmiin* (Helsinki: SKS, 2002), 144–152.
- ⁹ Sarjala, *Miten tutkia musiikin historiaa?*, 149–151. Matti Huttunen, *Musiikki, aatteet, historia. Tekstejä 1990–2022* (Helsinki: Taideyliopiston Sibelius-Akatemia, 2023), 152–153.
- ¹⁰ Fabian Dahlström, ”Autonomian ajan alku,” teoksessa *Suomen musiikin historia 1. Ruotsin vallan ajasta romantiikkaan. Keskiäika–1899*, toim. Fabian Dahlström & Erkki Salmenhaara (Helsinki: WSOY, 1995), 285–323, Hoosiannasta 234, 303, 452. Reijo Pajamo & Erkki Tuppurainen, *Suomen musiikin historia. Kirkkomusiikki* (Helsinki: WSOY 2004), 303–306. Seppo Suokunnas, *Siiönin kannel 1874–1892. Tutkimus Suomen evankelisen liikkeen laulukokoelman synnystä, lähteistä ja rakenteesta sekä tekstien ja sävelmien alkuperästä* (väitöskirja, Helsinki: SLEY-kirjat Oy, 1982), 206–207.
- ¹¹ ”Hymni”, *Tieteen termipankki*, <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:hymni>.
- ¹² Åke Vretblad & Folke Bohlin, ”Vogler, Georg Joseph,” *Sohlmanns musiklexikon 5. Particell-Oyen*, 2. uud. ja laaj. painos (Tukholma: Sohlmanns Förlag AB, 1979), 841–842.
- ¹³ Leif Jonsson, ”Mellan konsert och salong,” teoksessa *Musiken i Sverige. Frihetstid och gustaviansk tid 1720–1810*, toim. Leif Jonsson & Anna Ivarsdotter-Johnson (Tukholma: Fischer & Co. & Kungl. Musikaliska akademien, 1993), 399–451. Per Olof Nisser & Hans Bernskiöld, ”105 Hosianna, Davids son,” *Psalmernas väg. Kommentarer till text och musik i Den svenska psalmboken*, toim. Per Olof Nisser, Inger Selander & Hans Bernskiöld, 1. osa, 2. painos (Visby: Wessmanns Musikförlag AB, 2020), 279–281.
- ¹⁴ William Weber, *The Great Transformation of Musical Taste. Concert Programming from Haydn to Brahms* (Cambridge: Cambridge University Press, 2008). 1, 40–42.
- ¹⁵ Ks. esim. Friedrich Schleiermacher, *Die praktische Theologie nach den Grundsätzen der evangelischen Kirche in Zusammenhange dargestellt von Dr. Friedrich Schleiermacher* (Berliini: G. Reimer, 1850). Carl Dahlhaus, *Nineteenth-Century Music*, engl. J. Bradford Robinson (Berkeley & Los Angeles: California University Press, 1989 [1980]), 89, 179–180. Voglerin ajattelusta: Markus Rathey, ”Abbé Voglers ‚Organist-Schola‘ und seine Konzeption der Choralbegleitung jenseits extrovertierter Virtuosität,” teoksessa *Das geistliche Lied im Ostseeraum*, toim. Walter Werbeck & Lutz Winkler (Frankfurt am Main: Peter Lang, 2004), 87–105.
- ¹⁶ Åke Edenstrand, ”Civila och militära musiker,” teoksessa *Musiken i Sverige. Den nationella identiteten 1810–1920*, toim. Leif Jonsson & Martin Tegen (Tukholma: Fischer & Co. & Kungl. Musikaliska akademien, 1992), 55–174.
- ¹⁷ Jonsson, ”Mellan konsert och salong,” 434–436. Nisser & Bernskiöld, ”105 Hosianna,” 279–280.
- ¹⁸ Fabian Dahlström, ”Ferling, Eric,” *Biografiskt lexikon för Finland*, 2008, [URN:NBN:fi:sls-4497-1416928957103](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:fi:sls-4497-1416928957103).
- ¹⁹ *Åbo Tidning*, 13.6.1807, 3, Kansalliskirjaston digitaalinen kokoelma (Kk digi), <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/414135?page=3>. Rm. [Henrik August Reinholm], ”Bernhard Henrik Crusell,” teoksessa *Finlands minnesvärde men. Samling af lefnadsbeteckningar*, osa 1, toim. Matthias Akiander (Helsinki: J. C. Frenckell & Son, 1853), 208–236.
- ²⁰ Otto Andersson, *Musikaliska Sällskapet i Åbo 1790–1808* (Helsinki: Svenska litteratursällskapet i Finland, 1940), 128–129, 145.
- ²¹ *Finlands Allmänna Tidning*, 16.2.1822, 2, Kk digi, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/399547?page=1>. ”Waasan Piplia-seurasta,” *Turun Wiikko-Sanomats*, 16.2.1822, 25, Kk digi <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/415088?page=1>.
- ²² *Borgå Tidning*, 28.8.1850, 1, Kk digi, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/390545?page=1> (samasta tilaisuudesta uutisoivat myös *Morgonbladet*, *Åbo Tidningar* ja *Helsingfors Tidningar*).
- ²³ *Helsingfors Tidningar*, 20.6.1857, 2, Kk digi, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/516008?page=2> (samasta tilaisuudesta uutisoivat myös *Finlands Allmänna Tidning* ja *Suomen Julkisia Sanomia*).
- ²⁴ *Åbo Underrättelser*, 26.8.1862, 2, Kk digi, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/360124?page=2>.

- ²⁵ J. M. Salenius, ”Minnen från timmar i sång åren 1857–1893,” *Tidskrift utgiven av Pedagogiska Föreningen i Finland* 49, 5–6 (1912): 287–289.
- ²⁶ *Lännetär*, 9.12.1863, 1–2, Kk digi, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/440825?page=1> (samasta tilaisuudesta uutisoivat myös *Björneborgs Tidning*). *Åbo Underrättelser*, 31.12.1863, 2, Kk digi, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/363700?page=2>. *Hufvudstadsbladet*, 20.12.1865, 1–2, Kk digi, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/376662?page=1>.
- ²⁷ *Inkeri*, 29.11.1885, 1–2, Kk digi, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2058142?page=1>.
- ²⁸ Kolme käsin kirjoitettua nuottikirjaa, Ms. Mus. 53:1–3, Kansalliskirjasto (Kk), Helsinki.
- ²⁹ Käsin kirjoitettu nuottikirja, Ms. Mus 104: 1–3, Kk, Helsinki.
- ³⁰ Kaksi käsin kirjoitettua nuottikirjaa, SmP1771 & SmP1774, Sibelius-museo, Turku. Eero Nallinmaa, *Barokkimenuetista masurkkaan. Sävelmätutkimuksia* (Tampere: Eero Nallinmaa, 1982), 103, 109, 323, 398, 416, 420.
- ³¹ ”Matkakertomus, Kurwisen ja Piiraisen kirjoituksista,” *Suomen Läbetyssanomina* 3 (1869), 35–39.
- ³² Dahlström, ”Autonomian ajan alku,” 285–323.
- ³³ *Åbo Tidningar*, 1.12.1841, 1, Kk digi, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/512498?page=1> (samasta tilaisuudesta uutisoivat myös *Helsingfors Morgonblad*, *Helsingfors Tidningar* ja *Åbo Underrättelser*).
- ³⁴ *Åbo Tidningar*, 2.12.1851, 1–2, Kk digi, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/504557?page=1> (samasta tilaisuudesta uutisoivat myös *Morgonbladet*).
- ³⁵ *Ilmarinen*, 6.12.1851, 2, Kk digi, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/408027?page=2>.
- ³⁶ *Hufvudstadsbladet*, 8.12.1869, 5, Kk digi, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/376271?page=5>.
- ³⁷ *Helsingfors Tidningar*, 9.12.1854, 2, Kk digi, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/513850?page=2>. Salenius, ”Minnen från timmar,” 288.
- ³⁸ *Åbo Underrättelser*, 11.5.1858, 1, Kk digi, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/366952?page=1>.
- ³⁹ *Choral-Bok. Eller Melodierna uppå alla de Psalmer som finnas å den Svenska Psalm-Boken: Afskrefne med tillhörig Bas och General-Bas. År 1811. i Nerpes. Tillhörig Ferdinand Bergman*, käsin kirjoitettu koraalikirja, Sibelius-Museo, Turku. Reijo Pajamo, *Käsinkirjoitettuja koraalikirjoja 1700- ja 1800-luvulta* (julkaisematon käsikirjoitus, artikkelin kirjoittajan hallussa, 1995), 29–30.
- ⁴⁰ Käsin kirjoitettu koraalikirja vuodelta 1831, Ms. Mus. 100, Kk, Helsinki. Pajamo, *Käsinkirjoitettuja koraalikirjoja*, 41, 43.
- ⁴¹ Käsin kirjoitettu koraalikirja vuodelta 1833, Sibelius-Museo, Turku. Samuli Korkalainen, *The Standardisation of Lutheran Congregational Singing and Liturgical Melodies in Nineteenth-Century Finland and Ingria* (väitöskirja, Helsinki: Taideyliopiston Sibelius-Akatemia, 2021), 124.
- ⁴² *Åbo Underrättelser*, 13.1.1863, 3, Kk digi, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/363807?page=3>.
- ⁴³ *Folkvännen*, 16.12.1863, 3, Kk digi, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/444715?page=3>.
- ⁴⁴ *Vasabladet* 10.12.1864, 1, Kk digi, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/440412?page=1>.
- ⁴⁵ *Helsingfors Tidningar* 2.1.1866, 2, Kk digi, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/496030?page=2>. *Hufvudstadsbladet*, 4.12.1868, 2, Kk digi, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/377159?page=2>. ”Ehnrooska Folksolan i Mäntsälä,” *Borgäbladet* 26.3.1870, 3, Kk digi, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/370808?page=3>.
- ⁴⁶ Mats Björkstrand, ”Heliga sång, som samman oss band”. *Kyrkliga sångfester i Nykarleby 1923–1939 i deras politiska, kyrkliga och musikaliska kontext* (lisensiaatintutkielma, Turku: Åbo Akademi, 2020), 55.
- ⁴⁷ Riitta Hirvonen, *Ystäväsä lapsien. Lasten virret ja hengelliset laulut suomenkielisissä kokoelmissa 1824–1938 ja niiden vaikutus vuoden 1938 virsikirjaan* (väitöskirja, Helsinki: Riitta Hirvonen, 2009), 79–88.
- ⁴⁸ *Vasabladet* 23.11.1867, 4, Kk digi, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/442464?page=4>.
- ⁴⁹ *Helsingfors Tidningar*, 28.11.1864, 1, Kk digi, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1112996?page=1>.
- ⁵⁰ Pajamo & Tuppurainen, *Kirkkomusiikki*, 305.
- ⁵¹ Max Engman, *Pietarinsuomalaiset* (Helsinki: WSOY, 2004), 456.
- ⁵² Talonpoika, ”Wenäjän maaseudulta. Slavankasta,” *Pietarin Wükko-Sanomiat*, 13.12.1879, 3, Kk digi, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2049427?page=3>.
- ⁵³ *Inkeri*, 2.12.1894, 1–2, Kk digi, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2058613?page=1>.
- ⁵⁴ ”Sunnuntai-lukemista. Siwistys ja ewankeliumi,” *Inkeri*, 8.12.1895, 3, Kk digi, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2058666?page=3>.
- ⁵⁵ Nisser & Bernskiöld, ”105 Hosianna,” 279.
- ⁵⁶ Aimo T. Nikolainen, *Johanneksen ewankeliumi* (Helsinki: Kirjapaja, 1989), 224.
- ⁵⁷ Nikolainen, *Johanneksen ewankeliumi*, 224–225.
- ⁵⁸ Nisser & Bernskiöld, ”105 Hosianna,” 281. Rathey, ”Abbé Voglers, Organist-Schola,” 98–102. Ks. myös viite 14.
- ⁵⁹ Nisser & Bernskiöld, ”105 Hosianna,” 280–281.
- ⁶⁰ *Lännetär*, 9.12.1863, 1–2. *Hufvudstadsbladet*, 20.12.1865, 1–2.
- ⁶¹ Erkki Kansanaho, *Kirkko Karjalassa* (Lappeenranta: Karjalan kirjapaino, 1986), 158.
- ⁶² ”Slutligen en anstötligt. Det är icke wackert att en del af dem, som infunnit sig i kyrkan enkom för att höra (eller sjunga) Hosianna, genast efter sångens slut stöfla ut, sålunda störande de qwarblifwandes andakt, helst sådan olät kommer att ega rum midt under bönen Fader Wår! Hosianna afsjunges nemligen under predikan.” Suom. S.K. *Åbo Underrättelser*, 3.12.1863, 2, Kk digi, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/363778?page=2>.

- ⁶³ Näin todella tapahtui, ks. esim. *Savonlinna*, 28.12.1888, 2–3, Kk digi, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/92520?page=2>.
- ⁶⁴ Metsän ukko, ”Uutonen eli Wääränen,” *Pietarin Wiikko-Sanom*, 20.3.1881, 2–3, Kk digi, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2049523?page=2>.
- ⁶⁵ Er[ik] Aug[ust] Hagfors, *Suomalainen lauluseppä. Yhdistetyille nais- ja mies-äänille sovitettuja arvokkaampien sävelniekkain lauluja. Seminarille, kouluille ja lauluseuroille* (Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura [SKS], 1871), 74–75.
- ⁶⁶ ”Matkakertomus, Kurwisen ja Piiraisen kirjoituksista,” 37.
- ⁶⁷ D[avid] Hahl, *Koulun Korallikirja, Muutamia valittuja Virsiä ja Vogler’in ”Hosianna”* (Helsinki: SKS, 1874), 30–31. Hirvonen, *Ystävää sä lapsien*, 42.
- ⁶⁸ Anton Kunelius, *87 Koraaleja ynnä Osoitteen kanssa 273 suomalaisen ja 283 ruotsalaisen virteen niiden sävelten mukaan, jotka ovat A. Nordlundin Koraali kirjassa, sekä osa suomalaista ja ruotsalaista Messua ynnä Hosianna, sovitettuina miehenpuolten nelisweisulle* (Oulu: Petter Jurva, 1875), 115–116.
- ⁶⁹ Anton Rikström, *Kolmiäänisiä lauluja. Sopraano- ja alto-äänille sovitettuja. Koulujen ja nuorison tarpeeksi*, 2. vihko (Viipuri: Clouberg ja kumpp., 1885), 61–62. L[orenz] N[ikolai] Achté, *Koraalikirja uudelle suomalaiselle ja ruotsalaiselle virsikirjalle ynnä Messu ja Vogler’in ”Hosianna”* (Helsinki: Weilin & Göös, 1892), 216–217.
- ⁷⁰ O[tto] I[mmanuel] Colliander, *Koulun uusi koraalikirja. Muutamia valittuja virsiä ja liturgillisia laulukappaleita seka-ääniselle koorille* (Helsinki: G. W. Edlund, 1889).
- ⁷¹ E[lise] Stenbäck, *Koralbok för skolan och hemmet. Koraalikirja. Kotia ja koulua varten* (Helsinki: K. E. Holm, 1896).
- ⁷² O[tto] I[mmanuel] Colliander & Richard Faltin, *Koraalikirja Suomen toisen yleisen kirkolliskokouksen v. 1886 hyväksymille Suomalaiselle ja Ruotsalaiselle Virsikirjoille sekä Messu suomeksi ja ruotsiksi ynnä G. J. Voglerin Hosianna* (Helsinki: G. W. Edlund, 1897).
- ⁷³ Nisser & Bernskiöld, ”105 Hosianna,” 279. *Den svenska psalmboken* (Tukholma: Verbum, 1986). *Ruotsin kirkon virsikirja. Den svenska psalmboken på finska* (Tukholma: Verbum, 2002), 182.
- ⁷⁴ J[ohannes] W[ilhelm] Hirvonen, *Halleluja! Hengellisiä lauluja*, 1. osa, 2. painos (Helsinki: J. C. Frenckell ja Poika, 1874), 71. Hirvonen, *Ystävää sä lapsien*, 93.
- ⁷⁵ Axel Keihänen, *Pyhäkoulun Laulukirja. Nuottipainos* (Porvoo: Werner Söderström, [1896]), 135–136.
- ⁷⁶ Hirvonen, *Ystävää sä lapsien*, 117. *Hengellisiä lauluja ja virsiä. Nuottipainos*, 3. painos (Helsinki: Suomen Lähetysseura, 1910). *Hengellisiä lauluja ja virsiä. I osa. Nuottipainos*, 8. painos (Helsinki: Suomen Lähetysseura, 1938), 368–369. Merkintää ”Kuorolaulu” ei vielä ole 3. painoksessa, mutta 8. painoksessa se on. En ole onnistunut saamaan käsiini neljännessä seitsemäntenä painosta. *Andliga sånger och psalmer* (Helsinki: Suomen Lähetysseura, 1903), 466–467.
- ⁷⁷ *Sionin kanteleen sävelistö. Seka-äänistä laulua varten sovitettu*, (Helsinki: Suomen Lutherilainen Evankeliumiyhdistys, 1892), 170–171.
- ⁷⁸ *Harpunsävelii. Virsiä ja lauluja Jumalan seurakunnalle*, 3. painos (Tampere: Tampereen Kirjapaino-Osakeyhtiö, 1892), 59. *Harpunsävelii sovitettuja sopranolle, altolle, tenorille ja bassolle* (Hjalmar Braxén, 1893), 78–79. *Nya harpotoner* (Tampere: G. E. Jansson & C:os boktryckeri, 1894), 154–155.
- ⁷⁹ *Harpunsävelii*, nuottipainos (Helsinki: Vapaa Lähetys, 1923), 694–695.
- ⁸⁰ ”Songs for Life page 193,” *Hymnary.org*, <https://hymnary.org/hymn/SFL/page/193>.
- ⁸¹ *Songs and Hymns of Zion* (Loretto, MN: Laestadian Lutheran Church, 2008).
- ⁸² *Sálmabók íslensku kirkjunnar*, 2022, [https://kirkjan.is/salmabok/\\$Hymn/Detail/?Id=247](https://kirkjan.is/salmabok/$Hymn/Detail/?Id=247) & [https://kirkjan.is/salmabok/\\$Hymn/Detail/?Id=248](https://kirkjan.is/salmabok/$Hymn/Detail/?Id=248). *Norsk salmebok 2013* (Stavanger: Eide Forlag, 2013), 40–41.
- ⁸³ *Ehangano. Omaimbilo gOngeleki Onkwaevangeli paLuther yomuSWA/Namibia (ELCIN) 1987* (Oniipa, Ondangwa: Oshinyanyangidho shongeleki ELCIN, 2013), 8.
- ⁸⁴ ”Wuoro Weisuu Nuotit,” *Kirkko-menoin Käsi-Kirja Evangelisille Lutheruksen Seurakunnille Wenäjällä* (Pietari: P. Widerholm, 1835). Sävelmän nuottikuva: Korkalainen, *The Standardisation*, Example 34, 243.
- ⁸⁵ Fr[edrik] Aug[ust] Ehrström, *Suomalainen messu, jonka nuotille asettanut ja Virsi Kanteleen tavoin numeroihin pannut Fr. Aug. Ehrström* (Helsinki: G. O. Wasenius, 1837). Korkalainen, *The Standardisation*, 189–190.
- ⁸⁶ [Johan Vilhelm Murman,] *Suomalainen messu, nuotti-numeroille pantu* (Helsinki: K. F. Kinnunen, 1856). Korkalainen, *The Standardisation*, 221–226. Ehrströmin Pyhä-hymnin ja Hoosiannan nuottien vertailu: Korkalainen, *The Standardisation*, Example 19, 225.
- ⁸⁷ *The Order of the Liturgical Service of the Finnish Evangelical Lutheran Church. Suomen Evankelis-Luterilaisen Kirkon Jumalanpalvelusjärjestys* (Hancock, MI: Suomalais-Luterilainen Kustannusliike, [1935]), 21–22.
- ⁸⁸ Gustaf Lindell, *Kirkko Weisun Koraali ynnä Messun kanssa*, käsin kirjoitettu koraalikirja vuodelta 1861, täydennetty vuonna 1874, A 1729, SKS, Helsinki.
- ⁸⁹ Vapaavuori, ”De mest uppskattade finska psalmerna,” 230. Karl-Johan Hansson, ”De mest uppskattade psalmerna i Svenska Finland,” teoksessa Hansson et al. (toim.), *Dejlig er jorden*, 239–255.
- ⁹⁰ Nisser & Bernskiöld, ”105 Hosianna,” 279.
- ⁹¹ Anna J. Evertsson, ”De mest omtyckta psalmerna i Sverige,” teoksessa Hansson et al. (toim.), *Dejlig er jorden*, 276–297.